

Як висвітлювати у медіа тему насильства над дітьми: поради експертів і психологів

З ініціативи Національної ради за участі представників медіа, психологів, правозахисників і уповноважених представників з прав дітей відбулася нарада «Регулювання і саморегулювання медіа: психологічні аспекти висвітлення тем насильства над дітьми». Регулятор ретельно опрацював численні матеріали цього заходу і на основі них підготував спеціальний poradnik для медіа, як працювати з темою насильства над дітьми.

Дослідження «Сексуальне насильство в Україні», проведене офісом Ради Європи 2021 року, дає дуже невтішні цифри: кожна п'ята дитина зазнавала різних форм сексуального насильства — від розбещення до зґвалтування; кожна третя дитина по суті стає жертвою фізичного насильства; кожна друга дитина — насильства психологічного. Треба враховувати, що 43% постраждалих від різних форм сексуального насильства (і дорослих, і дітей) готові мовчати, а не розповідати. Тому медіа, безперечно, повинні говорити про проблеми суспільства, особливо про насильство стосовно дітей у нашій країні, про захист їхніх прав.

Головні правила для медіа, які убезпечать від помилок при висвітленні ситуацій, пов'язаних із насильством щодо дітей, особливо сексуальним:

1. Працюючи над інформаційним матеріалом, визначіться, яка його мета, та спрогнозуйте можливі наслідки. На який результат ви очікуєте після його оприлюднення? Які можуть виникнути небажані наслідки? Які засоби вам потрібні для того, щоб реалізувати свою мету? Які з цих засобів є прийнятними, а які – ні?
2. Обов'язково керуйтеся вимогами статті 3 Конвенції ООН «Про права дитини», де сказано, що в усіх діях стосовно дітей потрібно враховувати принцип найкращих інтересів дитини.

Працюючи над матеріалом, поставте собі запитання:

- ✓ Як забезпечити право дитини на розвиток у безпечному, стійкому, передбачуваному середовищі?
- ✓ Як дотриматися найкращих інтересів дитини та повідомити суспільству важливу інформацію і при цьому врахувати право дитини

продовжити свій розвиток у безпечному, стійкому, передбачуваному середовищі, яке не є благополучним?

Відповідь одна — необхідно дотримуватися балансу!

- ❖ Важливо завжди дотримуватися балансу між суспільним інтересом і недоторканістю приватного життя особи, особливо — неповнолітньої особи, яка постраждала. Цей баланс має існувати завжди.
- ❖ У медіа при будь-якій взаємодії з дитиною насамперед повинна бути установка — це дитина, яка має багато прав. З одного боку, дитину треба сприймати як повноцінного учасника, як повноцінного суб'єкта, розуміти і враховувати її права, гарантовані державою, а з другого — діяти саме в найкращих інтересах дитини.
- ❖ Дбаючи про найкращі інтереси дитини, медіа повинні пам'ятати про її погляди, індивідуальність, збереження сімейного оточення, підтримку, піклування, захист і безпеку. Не можна забувати і про вразливий стан, про право на освіту, що може бути під загрозою через певний інцидент.

Порадник для медіа: як працювати з темою насильства над дітьми

- Найголовніше правило — не можна розкривати персональних даних дітей — прізвище, ім'я, інформацію про те, де дитина проживає, про родичів, близьких. Не оприлюднювати жодну інформацію, яка дає змогу ідентифікувати жертву сексуального насильства.
- Законодавство передбачає розкриття певної інформації про дитину з дозволу батьків чи інших законних представників. Однак медіа повинні проаналізувати, чи потрібні в інформації для досягнення їхньої мети відео, фотографії, особисті враження дитини, її сім'ї — щоб донести необхідні меседжі до аудиторії.
- Важливо пам'ятати: з одного боку — є згода представника дитини, а з іншого — чи відповідає ця згода найкращим інтересам дитини. Яким чином зробити так, щоб висвітлюючи інформацію, не нашкодити, бо дитина, а часто і її батьки, до кінця не усвідомлюють певні ризики.
- Варто брати до уваги й етичні норми при використанні фото і відео дітей (чи не можуть вони викликати почуття сорому або дискомфорту в дитини або її родини зараз чи через певний час, коли дитина виросте, адже фото- і відеоархіви зберігаються багато років).
- Висвітлюючи важкі ситуації чи трагічні історії дітей, важливо, щоби публікація включала мову фактів, а не мову суб'єктивних суджень. Щоб інформація містила конкретні факти, викладені чутливою мовою, але щоб їх не було більше, ніж достатньо.
- Не можна деталізувати подію, описувати місце, де вона сталася, уточнювати, як відбувалося насильство. Не можна розказувати лише про те, що для захисту дитини не було використано всіх можливих засобів, бо це переконує інших дітей, які споживають інформацію, що можна

спробувати діяти так само, як правопорушники. Це переконує їх у тому, що за негідні вчинки нічого не буде, і це спонукає їх до наслідування. До того ж не можна забувати і про психологічний ефект «зараження», ланцюгової реакції — що більше інформації про насильство, то більше трапляється таких випадків.

- Висвітлення у медіа будь-якої резонансної події не повинно стати просто хайпом, про який наступного дня всі забудуть, а повинне мати своє продовження і завершення. Це має бути історією супроводу: слід не лише привернути увагу суспільства до проблеми, а й поставити крапку у кожній історії — щоб суспільство не зневірювалося.
- Якщо у конкретному матеріалі немає підстав для обнадійливих висновків, варто навести інші приклади, коли можна стверджувати: «Ось це було зроблено у найкращих інтересах дитини».
- У матеріалах треба більше звертати увагу не на саму дитину, а на систему. Це необхідно, щоб зробити її більш міцною, щоб захищати дитину в усіх можливих напрямках, де вона буде стикатися із законами.
- Готуючи інформацію, треба брати до уваги не саму ситуацію, історію, яка може отримати великий фідбек, а насамперед життя і долю дитини, а також те, як медійний розголос може вплинути на її майбутнє.
- Перед оприлюдненням резонансних матеріалів потрібно також робити оцінку ризиків того, яким чином цей матеріал вплине на свідомість людей. Здебільшого люди не будуть мислити критично і перевіряти ту чи іншу інформацію, особливо, коли доступ до неї у них закритий.
- Треба зважувати, наскільки ця інформація може зашкодити як дитині, так і її родині, а можливо, й державі в цілому.
- Трапилася резонансна подія, безпека дитини порушена – важливо, щоб медіа показали, що вже зроблено і що планується робити, але в таких межах, щоб не відбувалося розголошення певних даних досудового розслідування.
- Треба також оцінювати можливий ефект матеріалу, чи не може він спричинити булінг, негативне і жорстоке ставлення, цькування дитини, яка зазнала насильства або ж опинилася в ролі насильника, від однолітків або дорослих. Як цей ефект може позначитися на членах сім'ї дитини.
- Важливо використовувати коректну термінологію і чутливу мову, яка не сприятиме стигматизації. Треба відходити від визначення «жертва насильства», щоб не формувати у людини, особливо у дитини, яка пережила насильство, усвідомлення себе жертвою. Тому краще казати «особа, яка потерпіла», або «особа, що зазнала насильства».
- Коли відбувається трагедія такого характеру і масштабу, як приміром, ситуація, що трапилася на Закарпатті, у суспільства одразу з'являється відгук у вигляді страху, гніву, люті, жаху, огиди, тому що почуте не вписується у межі норми, порушено безпеку. А бути в безпеці — базова потреба людини. Проте треба думати і про тих дітей, які опинилися на іншому боці трагедії. З правового погляду не можна припиняти бачити дитину за процесуальними статусами. Бо як тільки з'являються ярлички на кшталт «гвалтівники», «нелюди» і подібні, відбувається знелюднення.

- У статті 40 Конвенції ООН «Про права дитини» йдеться про право дитини на ювенальну юстицію. Це право в тому числі включає право на повагу до дітей, які є обвинуваченими, які перебувають у конфлікті із законом. Адже в них також є свої права, яких не можна ігнорувати. Якщо медіа вживатимуть зважену, коректну термінологію, на кшталт «дитина, яка в конфлікті із законом», — напрям комунікації буде адекватним.
- Дуже важливо розуміти, яке враження справлять оприлюднені матеріали. Добре, коли суспільство поінформоване, проте не менш важливо, щоби ці матеріали були про дії, а не про порушення безпеки дитини.
- **Щоб перевірити правильність і доцільність матеріалу**, журналісти, ведучі, редактори повинні ставити себе на місце дитини чи сім'ї, про яку йдеться. Тоді буде легше визначити, чи дотримано перелічених вище вимог.

Особливі застереження щодо інтерв'ювання дитини, яка щойно повернута з депортації:

- Докладні й деталізовані інформаційні матеріали (як було повернуто дитину, який маршрут, хто з дорослих за це відповідав тощо) шкодять роботі з повернення українських дітей. Розкриті деталі не дають змоги використати такий самий алгоритм для інших українських дітей і дорослих, що були депортовані чи переміщені на територію росії.
- Перед тим, як брати інтерв'ю, варто з'ясувати, чи проведено повне опитування дитини з боку СБУ, адже такі свідчення можна залучити для доказової бази для притягнення росії до відповідальності. Якщо історії дітей активно озвучені в українських медіа, їх свідчення не можуть бути доказовою базою для трибуналу над рф.

Окреме застереження до висвітлення подій та історій, пов'язаних із дітьми з інвалідністю:

- Часто інвалідність показують як щось страшне, жалісне. Напевно, це продиктовано недостатнім знанням і розумінням цього стану взагалі. Адже нібито цікавіше розповідати про дитячу особливість, яка вимагає співчуття й додаткової допомоги. Які б не були порушення у розвитку дитини, їй також потрібні повага, любов і турбота — журналісти мають це враховувати.

Контактна інформація: важлива порада психологів

Розповідаючи про насильство — фізичне, психологічне чи сексуальне — медіа завжди повинні оприлюднювати дані про служби, які опікуються такими випадками, зазначати номери телефонів та інші контактні дані центрів з екстреної допомоги. Такі дії — це та посильна допомога, яка може сприяти потерпілим, а в окремих випадках врятувати їхнє життя.

В основу рекомендацій, перерахованих вище, лягли поради:

Дар'ї Герасимчук, радниці — уповноваженої Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації і членкині Робочої групи зі створення правил захисту дітей у медіа,

Ірини Суислової, представниці Омбудсмана з прав дітей, сім'ї, молоді та спорту, *Юлії Чаплінської*, кандидатки психологічних наук, голови Київського відокремленого підрозділу Асоціації політичних психологів України, дослідниці Тілбурзької школи гуманітарних і цифрових наук (Нідерланди), *Любові Найдьоновой*, членкині робочої групи зі створення правил захисту дітей у медіа, докторки психологічних наук, президентки Української асоціації медіапсихологів та медіапедагогів,

Анни Козлової, докторки філософії у галузі психології, судової експертки Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, спеціалістки у сфері розслідування злочинів проти дітей,

Людмили Гриценко, адвокатки, експертки у сфері захисту прав та інтересів дітей, лекторки Вищої школи адвокатури, експертки Міжвідомчої координаційної Ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх і дивізіону «Ювенальна психологія».

Акти саморегулювання медіа, ухвалені робочою групою із захисту прав дітей у медіа, що діє при Національній раді:

Спільний акт узгодження № 1

[Захист дитини, яка зазнала сексуального насильства, при залученні до медіавиробництва](#)

Спільний акт узгодження № 2

[Висвітлення засобами масової інформації теми суїциду](#)

Спільний акт узгодження № 3

[Висвітлення засобами масової інформації теми участі дітей у збройних конфліктах](#)

Спільний акт узгодження № 3 (нова редакція)

[Висвітлення в медіа теми дітей війни](#)

Спільний акт узгодження № 4

[Висвітлення засобами масової інформації випадків насильства і жорстокості](#)

Спільний акт узгодження № 5

[Висвітлення засобами масової інформації випадків булінгу \(цькування\)](#)